

El joc simbòlic

Javier Abad, Ángeles Ruiz de Velasco

El joc simbòlic és una experiència vital de la infància. És un joc lliure que amb prou feines necessita condicions, encara que s'afavoreix si es preparen els espais, els objectes i els temps de dedicació. No necessita que s'ensenyi, tot i que seria important que tingués més presència en la planificació educativa de l'etapa de zero a sis anys.

▣ **PARAULES CLAU:** joc simbòlic, transformació, simulació, aprenentatge, espais, observació.

Tot i que són molts els autors i les autores que han destacat la importància del joc simbòlic al llarg del temps, la seva presència a les aules d'educació infantil encara no està prou considerada, ja que s'hi dóna preferència a un altre tipus de propostes, i aquest joc, com d'altres, s'acaba relegant, se li resten espais adequats, temps necessaris, materials diversos, etc.

Potser es pensa que l'infant ja juga a casa seva i que amb això ja n'hi ha prou, però les condicions del joc simbòlic varien segons els contextos en què es desenvolupa i l'escola no s'ha d'autoexcloure de l'oportunitat d'oferir a les criatures possibilitats interessants de joc, tenint en compte que aquesta institució és, a més, el lloc de trobada per excel·lència de grups d'iguals amb els quals es pot compartir estones lúdiques, atès que, en l'àmbit familiar, es redueix, cada vegada més el nombre de criatures. Tal com diu Vicenç Arnaiz: «El joc simbòlic el van portar els infants a l'escola i algunes

Imatge 1. Infants disfressats mirant-se al mirall. CEIP Pablo Picasso (Parla, Madrid)

mestres l'hi van deixar entrar», i no s'hauria de considerar com una cosa que es pot realitzar al pati o a l'aula si sobra temps després de realitzar el treball «important», sinó com una manera d'aprendre i de practicar, en el cas del joc simbòlic, la realitat de la vida. El joc és una manera d'assimilar la cultura i de co-

nèixer la realitat del món que ens envolta i en el qual la criatura ha d'aprendre a viure (imatge 1).

Voldríem destacar les funcions més importants del joc infantil i el que en podria ser interessant per tal de no desvirtuar-ne el sentit i preservar-lo de la directivitat i l'utilitarisme

Javier Abad

L'autèntic repte de l'escola seria gosar aixecar les barreres que frenen la utilització del joc com a actitud metodològica bàsica

dels plantejaments educatius que encara imperen actualment. L'autèntic repte de l'escola seria gosar aixecar les barreres que frenen la utilització del joc com a actitud metodològica bàsica.

La naturalesa lliure del joc. Qualsevol cosa o activitat que tingui una estructura o que inhibeixi l'espontaneïtat, no és realment joc. El veritable joc necessita que no existeixi limitació per part de les persones adultes. És una activitat lliure i voluntària.

El joc també proporciona plaer. És una font de plaer i mitjà d'expressió, experimentació i creativitat. Es parla del joc simbòlic com a necessitat biològica, i és que el plaer està lligat a les emocions, que, tal com va dir Wallon, tenen l'origen en el món biològic. L'emoció ens vincula al món social i funciona com a mecanisme d'adaptació a l'entorn.

Una altra funció important és que, en el joc, les equivocacions no hi estan penalitzades. En realitat, l'educació hauria de permetre que els infants cometessin errors, però, mentre això no sigui així, almenys ens quedarà el joc simbòlic perquè la nena o el nen pugui fallar sense por.

Relacionat amb la qüestió anterior, el joc no està excessivament vinculat als resultats. De fet, dura mentre diverteix i es pot desenvolupar i aca-

bar de moltes maneres. No té cap més objectiu que l'activitat lúdica en si mateixa, no cerca eficàcia ni persegueix resultats. És a dir, en l'instant en què el volem dirigir, en què volem actuar com a animadors o fins i tot com a participants que no hi han estat convidats, en què volem obligar l'infant a jugar en lloc de pensar les raons que el porten a no fer-ho, en què tenim intenció de corregir el joc, etc., se'n desvirtua el sentit.

No és una tasca productiva, sinó transformadora. És recrear el món, reconstruir la realitat i interpretar-la, donar-li un significat personal. El joc estimula el desenvolupament de les funcions psicològiques superiors i és a l'origen de la imaginació i la creativitat.

El joc simbòlic, a més a més, és un mitjà excel·lent per poder explorar. És, en si mateix, un motiu d'exploració. En termes generals, s'explora la vida, el que hi té lloc i el que afecta l'infant com a ésser humà, que és el comportament de les persones adultes, situacions quotidianes o extraordinàries que necessita aprendre o que li criden l'atenció, etc. Mitjançant la recreació del joc, l'infant reproduceix i interpreta actituds, models i comportaments captats d'un món que no és fàcil de comprendre ni d'assimilar, però que és indispensable conèixer. Així com en els primers anys de vida la possibilitat de moure's lliurement li facilita la comprensió i el domini del món físic, el

REFLEXIÓ

Descoberta d'un mateix
i dels altres | 0 a 6

joc amb els símbols li permetrà captar la realitat, interpretar-la i apropiar-se'n.

Bruner destaca també que el joc és una manera d'utilitzar la ment o, millor encara, una actitud sobre com es pot utilitzar la ment. El joc és un marc en què es poden posar a prova les coses, un «hivernacle» on es poden combinar pensament, llenguatge i fantasia. El joc que està controlat pel propi jugador proporciona a aquest la primera i més important oportunitat de pensar, de parlar i fins i tot de ser ell mateix. La intel·ligència, la competència lingüística, el coneixement, l'afectivitat i el desenvolupament social apareixen integrats i mútuament reforçats per aquest tipus de joc. Per això es considera que el joc simbòlic és una manera d'impulsar l'aprenentatge (imatge 2 a la pàgina següent).

Sabem que la disposició per fer joc simbòlic és donada per l'adquisició de la funció simbòlica i que la capacitat de simbolitzar la trobem a la base de les combinacions mentals, per aquest motiu, és lògic pensar que aquest tipus de joc és important per afavorir el desenvolupament intel·lectual de les criatures.

No és una tasca productiva, sinó transformadora. És recrear el món, reconstruir la realitat i interpretar-la, donar-li un significat personal

Javier Abad

Imatge 2. Nenes jugant al cavallet amb una cinta. Escola Infantil Zaleo (Madrid)

El joc simbòlic, a més a més, és un mitjà eficaç per promoure l'evolució del llenguatge o l'ampliació de la competència lingüística pel que es refereix a estructures sintàctiques, vocabulari, expressions noves, etc. Això és degut als intents per imitar el llenguatge de les persones adultes amb la màxima fidelitat possible. Mitjançant el joc, els nens i les nenes es permeten utilitzar paraules el significat de les quals desconeixen o també vocables poc adients, ja que, segons ells, «és de mentida» o «els diu el meu pare i jo faig com si fos un pare o una mare».

Des del punt de vista afectiu, el joc simbòlic és una manera d'assolir l'equilibri psíquic durant els primers anys de vida. És important per al desenvolupament afectiu de l'infant, ja que, a través del joc, expressa tots els seus temors, emocions,

conflictes, etc. Com a pista de proves de la vida, aquesta activitat lúdica ajuda a elaborar les dificultats derivades de la comprensió del món de les persones adultes.

Com a joc social, ajuda a aprendre a pensar com els altres, a sentir com els altres i, en definitiva, a saber que existeixen maneres de pensar i de sentir diferents de la seva pròpia. El joc simbòlic ha estat sempre una possibilitat per indagar sobre qui sóc, a qui represento i qui vull ser (Arnaiz a Ruiz de Velasco i Abad, 2011, p. 12).

Ens agradaria destacar també el paper que la persona adulta ha d'adoptar en el joc simbòlic. Cal, principalment, actuar com a observador del joc i crear contextos en què es pugui jugar, atès que el joc no succeeix a l'atzar o per ca-

El joc simbòlic és un mitjà eficaç per promoure l'evolució del llenguatge o l'ampliació de la competència lingüística pel que es refereix a estructures sintàctiques

sualitat, sinó que es desenvolupa en funció d'un escenari que l'escola ha interpretat mitjançant la configuració de racons, tallers integrals, ambients, instal·lacions o espais metàfora, espais lúdics, etc.

La configuració d'aquests contextos de joc simbòlic a través d'instal·lacions, per exemple (imatge 3), parteix de la idea de proposar esquemes escènics com a mediadors dels significats que els infants elaboren, construeixen i desconstrueixen en la transformació simbòlica de l'espai lúdic. A partir de la «provocació» o tensió que suggereix cada proposta diferent (no solament en relació amb les possibilitats de joc, sinó també amb la narració interna de les instal·lacions i que sorgeix des de la bellesa i l'ordre estètic), aquests llocs tindran un nom diferent segons la «derivació lúdica».

En resum, no caldrà construir el vaixell pirata de caixes de cartró que ja «anomena» l'espai i condiciona el joc, si es pot oferir un escenari neutre, obert i amb possibilitats que els infants el «reanomenin» segons la necessitat del projecte. El dispositiu de joc serà, aleshores, tots els llocs que l'imaginari infantil abasti i desitgi.

Pensem que el paper de la persona educadora davant de qualsevol activitat de la nena o del nen ha de ser el de permetre, afavorir, observar, registrar, documentar i posterior-

REFLEXIÓ

Descoberta d'un mateix
i dels altres | 0 a 6

Imatge 3. Dos tipus d'instal·lació

ment reflexionar-hi per reconèixer-la, treure'n conclusions i donar-hi un sentit. És important que la nostra manera de situar-nos davant del joc sigui la de proporcionar seguretat i suport quan l'infant demani ajut, estant a prop seu, però no damunt, i amb una actitud disponible, però no intrusiva.

És competència de la persona educadora, a més a més, preparar el millor context de joc possible. Hi ha una diferència entre el que es pugui crear a l'aula o a les zones comunes de l'escola, com ara els passadissos o el forat de l'escala, que s'organitza amb un sentit de permanència, i el que es disposa a la sala de psicomotricitat, que sorgeix dintre de la pròpia dinàmica de la sessió i desapareix quan aquesta s'acaba.

El fet que l'espai sigui estable no significa que hagi de ser inamovible, més aviat és millor disposar d'es-

pais poc estructurats, ja que un muntatge massa complicat pot condicionar en el moment en què es vegi la necessitat de canviar-lo. Per exemple: una caseta o una cuineta comprada són menys versàtils que una taula o un prestatge, ja que aquests darrers objectes adequadament equipats i ambientats poden actuar unes vegades com a cuina i unes altres com a botiga o perruqueria. És també fonamental que els materials siguin variats i presentats de manera que vingui de gust jugar-hi, que estiguin sempre en bon estat i ben cuidats.

Dintre del context, hi inclourem, a més, la idea dels temps dedicats al joc, perquè, si en considerem la importància, no el podem relegar als moments «sobrers» del dia. A més, perquè l'espai de joc sigui una elecció de tothom, és interessant que decidim junts quin ens agradaria que fos, els objectes que hi podem posar, què necessitem per jugar i

com n'hem de tenir cura per conservar-lo bé durant més temps.

Animem una vegada més a descobrir (o redescobrir) l'univers dels jocs simbòlics, els significats que té, el sentit, els beneficis i les possibilitats que ofereix. L'escola és un lloc on també s'aprèn a viure i el joc simbòlic és un «espai d'assaig» per a l'aprenentatge de la vida. ■

REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA

RUIZ DE VELASCO, Á.; ABAD, J. (2011): *El juego simbólico*. Barcelona. Graó.

HEM PARLAT DE:

- Descoberta d'un mateix i dels altres.
- Joc simbòlic.

AUTORIA

Javier Abad Molina

Ángeles Ruiz de Velasco

Centro Universitario La Salle. Madrid

j.abad@lasallecampus.es

ange@lasallecampus.es

Aquest article fou sol·licitat per GUIX D'INFANTIL el mes de novembre de 2011 i acceptat el mes de gener de 2012 per ser-hi publicat.